

CHRISTO VE JEANNE-CLAUD'UN YÜZLEŞME ÇAĞRISI : PAKETLENMİŞ REICHSTAG

Mustafa Okan

Jeanne-Claude ve Christo Javacheff

Odyseia'da anlatıldığına göre, İthaka kralı Odysseus, Poseidon'un çıkardığı korkunç fırtınadan kurtulur. Onu karısı Penelope'den uzak düşüren yıllar böylece başlar. Kocasının yokluğunda yeniden evlenmeye zorlanan Penelope âşıklarını oyalamak için bir yol bulur : Onlara, Odysseus'un babası

Laertes için dokuduğu kefen bitmeden kimseyle evlenmeyeceğini söyler. Ve Penelope gündüzleri dokuduğu parçaları geceleri sökerek yıllarca bekletir âşıklarını.

Alaeddin Şenel, Penelope'nin öyküsünü tarih biliminin alanına taşır : "Tarih bilimi, toplumsal olguların gü-

nümüzden geçmişe doğru çözümlenmiş geçmişten günümüze doğru örülmesiyle; yeni bilgi, bulgu ve kuramlarla yeniden çözümlenip yeniden örülmesiyle 'Penelope'nin örgüsü'ne benzer bir süreçle dokunur."¹ Bu tarih bilimi anlayışı bir tür tarih bilincini de işaret eder. Örne ve çözümlenmiş eylemleriyle belirlenen devingenlik, bugün ile dün arasındaki canlı ilişkinin ta kendisidir. Tarihin ölümcül bir durağanlıkla kendi içine kapatılarak tüketilmesi yerine, bir hammadde gibi alınıp yeniden yeniden üretilmesidir. Şenel'in deyişiyle, tarihi çözmeye kalkmadan öremeyeceğimiz gibi, örmeye kalkmadan onu daha iyi çözmeye olanaklarını elde edemeyiz.²

Tarih bilimi bir bilgi üretme etkinliği olarak kendi çalışma alanını belirlemiştir. Ancak tarih, kimi zaman başka bilgi biçimleri için de bir çalışma alanı olabilir : Tarih bilinci, aynı alana yönelmiş öbür bilgi biçimlerini bir olanak olarak görmeyi gerektirir. Bir bilgi biçimi olarak sanatın, yazınsal olandan görsel olana dek yapılaşmış türleri için de tarih geniş bir çalışma alanıdır. Christo ve Jeanne-Claude Javacheff'in³ 1995'de gerçekleştirdikleri "Paketlenmiş Reichstag"⁴ projesi bu bağlamda ele alınabilecek örneklerden biridir.

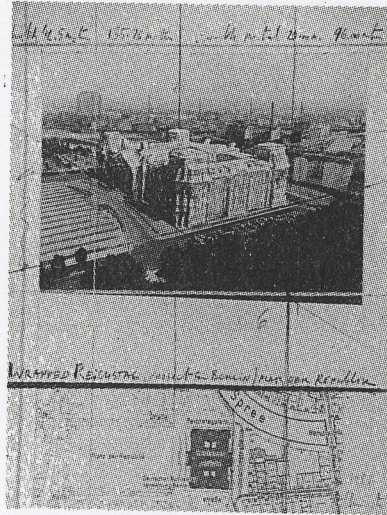
Gerçeklik sanatsal üretim için gerekli olan hammaddenin toplanabileceği yerdir. Orada bir tarihsel ürünü aynı zamanda bir hammadde yapan şey ürünün tamamlanmamışlığı değil yeniden üretilebilir kapasitesidir. Yeniden üretim, tarihin alanına girmiş olan sanatçının bu kapasiteyi açığa çıkarmak için ürüne yaptığı etkilerle gerçekleşir : "Paketleme", Christo ve Jeanne-Claude'un Reichstag'a yaptıkları etki olarak görülebilir.

Paketleme, paketlenen nesnenin (Reichstag) kullanım özellikleri düşü-

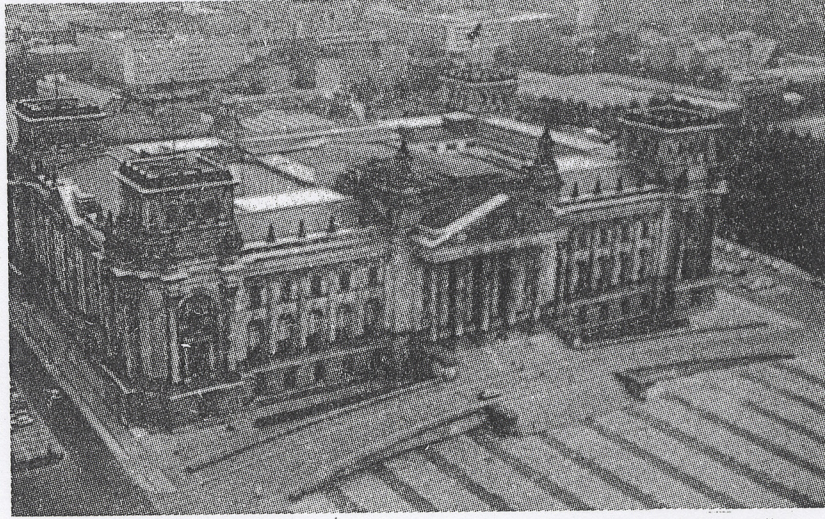
nüldüğünde nesnel durumun zorlandığı bir eylem gibi görünür. Oysa yapılmak istenen yeni bir nesnellik düzeyi kurmak, nesnenin bilgisine bu düzeyden ulaşılmasını sağlamaktır. Paketleme eylemindeki öznel dili, nesnele açılan bir kapıya dönüştürmek için "paketleme" bir kavram olarak ele alınmalıdır.

Reichstag'ın paketleniş özelliklerine bakıldığında, bir nesne olarak yapıyı tanımlayan özelliklerin yok edilmediği görülür. Paketleme ile kimi ayrıntılar ayıklanmış, bir anlamda nesne yalınlaştırılmıştır. Yapıyı oluşturan parçalar birer geometrik biçim olarak genelleştirilmiştir. Ancak, bu yalınlaştırma ve genelleştirme paketlenen nesneyi kendisi olmaktan çıkarmaz. Paketleme nesneyi gizlemez, onu kendi özelliklerine dayanarak yeniden görünür duruma getirir : Gizleyerek gösterir.

Paketleme eylemindeki sahte gizlemenin izleyeni yeniden nesne ile başbaşa bırakmış olması dikkat çekicidir. Sanatçılar nesnenin zaman içindeki yolculuğuna dönük sıra dışı bir etkide bulunmuşlardır. Bu etki izleyeni yeniden

Kolaj, 1987; kara kalem, yıldız boya, Michael S. Cullen'in fotoğrafı, renkli kalem, füzün ve kent planı; 28x21.5 cm.

Reichstag'a batıdan bakış, sağ-arkada Brandenburg Kapısı, 1986. Fotoğraf : Michael S. Cullen

nesneye yönelttiğinden bir "yüzleşme çağrısı" olarak görülebilir. Paketlemeye tarihsel anlamını veren şey işte bu çağrıdır : "Yüzleşme", nesneyi tarihsel olarak anlamlandıran öbür etkilerin açığa çıkarılmasıdır.

Tarihin alanı içinde yapılacak titiz bir kazı çalışması ile bu etkileri açığa çıkarmak, böylece nesneyi bilinir duruma getirecek verilere ulaşmak olanaklıdır. Ancak, kazıcının belleği ile tarihsel bellek arasında bir boşluk bulunabilir. Unutmanın gölgesi kazıcının belleği üzerine düşmüş de olabilir. Dahası, kazıcının tarih bilinci onun belleğini bir belirsizlikler alanına dönüştürmüş olabilir. Böyle bir belleği nesnenin bilgiyle onarmak ya da yeniden kurmak için tarihin tanıklarına başvurulabilir. Hatırlamaya olanak tanıyacak bir yüzleşme bugünün tanıklarıyla geçmişin tanıklarını buluşturur : İki ayrı zamanın birbirine dokunma anıdır bu.

Georgi Dimitrov,⁵ Reichstag'ın ve Almanya'nın tarihindeki önemli dönemlerden birine tanıklık etmiştir. Di-

mitrov 23 Şubat 1933 gecesi Reichstag'da çıkan yangının sorumlularından biri olarak tutuklanmış, kundakçılık davasının sanığı olarak yaptığı savunma ile Nazi diktatörlüğüne yol açan büyük kışkırtmayı açığa çıkarmıştır.

"Kasım 1932 seçimleriyle Hitler'in şansölye olması kesinleşmiş, ama Nazi partisi salt çoğunluğu sağlayamamıştı. Bu nedenle Hitler hükümete 5 Mart 1933'de yeniden seçimlere gidilmesini öngören bir karar aldırdı." Kışkırtma seçimlerden önce gerçekleşti, 27 Şubat gecesi Reichstag kundaklandı. "Yangının ertesi günü yayımlanan ve anayasanın siyasal ve bireysel haklarla mülkiyet haklarına getirdiği bütün güncelere son veren 'Halkın ve devletin korunması hakkında' başlıklı bir kararnameyle (28 Şubat 1933) Nazi diktatörlüğünün temelleri atıldı. Naziler izleyen seçimlerde de salt çoğunluğu kazanamamalarına karşın Reichstag'ı Yetki Yasası'nı onaylamaya (23 Mart) ikna ettiler. Doksan dörde karşılık 444 oyla kabul edilen bu yasayla Reichstag bütün yasama yetkilerini Hitler hükümetine devrederek diktatörlük, yönetimini onaylamış oldu."⁶

Dimitrov savunmasında Reichstag yangınından hemen önce Almanya'nın nasıl bir siyasal durum içinde bulunduğunu irdelemiş, bu irdelemeye dayanarak kundaklama ile Yetki Yasası arasındaki bağı göstermiştir :

"Ö dönemin siyasal durumunda iki ana nokta göze çarpıyordu. Bunlardan birincisi, nasyonal-sosyalistlerin mutlakiyet kurmaya çalışmaları, ikincisi ise, mutlakiyetin karşısı olarak Komünist Partisi'nin birleşik işçi cephesi kurmayı amaçlayan çalışmalarıydı. (...)

"Nasyonal-sosyalistlere, dikkati milli cephenin içindeki güçlüklerden kaydırıp birleşik işçiler cephesini suya düşürmek için şaşırtma manevrası gerekiyordu. 'Milli Hükümet'in, basın özgürlüğünü, kişi dokunulmazlığını kaldıran ve polisin baskı mekanizmasını, toplama kamplarını ve komünistlerle mücadele için öbür tedbirleri harekete geçiren 28 şubat tarihli olağanüstü kararnameyi çıkarması için etkin bir bahane bulması gerekiyordu."⁷

Dimitrov'un kendi tarihsel an'ını doğru okumasına dayanan savunması Reichstag yangını tarihin içinde yitcek bir ayrıntı olmaktan çıkarır. Bir tarihsel anın oluşumları arasındaki bağlantıların dağılıp savrulmasını önleyen şey bu bütünsel bakıştır. Dimitrov, geçmişin ayrıntılarını birer bellek kırıntısı gibi saklayıp işlevsizleştirmemiştir.

Bugün, tarihle ilgili bütünsel bilgi yerini zaman içinde kayıtsızca dolaşan bellek kırıntularına bırakıyor. Böyle bir "şimdiki zaman"da geçmişin tanıklarına çok iş düşecek : "Paketlenmiş Reichstag"ın "kundaklanmış Reichstag"daki yangını söndürebilmesi için Dimitrov'u anlamak gerek.

"Paketlenmiş Reichstag" denildiğinde bir sanat ürünü olarak akla gelen tek şey geçici olarak paketlenmiş yapı olmamalıdır : Bir sanat ürünü olarak paketlenmiş yapı tüketicinin karşısına

tek başına çıkmaz. Yapının paketlenmesini önceleyen maketler, çizimler, kolajlar, taşbaskılar vb. ürünü oluşturan birer parça olarak görülmelidir. Paketleme, bir dizi sanat ürününden oluşan çalışmanın son aşamasıdır. Ürünü önceleyen çalışmalar paketlenmiş yapının çeşitli bakış açılarından görünümelerini sunar tüketicieye. Bu çalışmalar paketlenmiş yapıya ilişkin bilgiler veren fotoğraf, harita ve yapının mimari özelliklerini tanımlayan planları da içerir. Bu anlamda, söz konusu çalışmalar ürünün tüketilebilirliğini destekleyen olanaklar olarak görülmelidir.

"Paketleme" geçicidir. Ancak, hem ön çalışmalar hem de paketlenmiş yapının görüntülenmesinden oluşan dokümanlarla bir tür "bellek" kurulmuştur : Geçmişle yeniden ve yeniden yüzleşmek için "kalıcı bir bellek!"

(1) Alaeddin Şenel, *İlkel Toplumdan Uygur Topluma*, s. 5, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1995

(2) a.g.y. s. 6

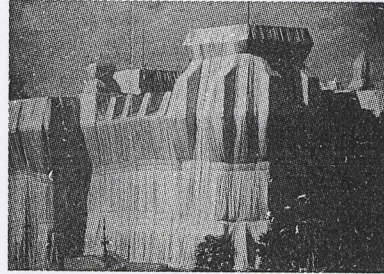
(3) Christo Javacheff ve Jeanne-Claude Javacheff : 13 Haziran 1935 doğumlu olan sanatçılar otuz yıldır birlikte çalışıyorlar.

(4) Reichstag : Alman Parlamento Binası.

(5) Dimitrov, Georgi Mihailoviç (1882-1949) : Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk başbakanıdır.

(6) AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 16. cilt, s. 337, İstanbul 1987.

(7) Georgi Dimitrov : *Seçme Eserler*, Türkçesi : Aydın Şimşek, s. 149, Temel Yayınları, Ankara.

"Paketlenmiş Reichstag'dan ayrıntı